

шето време. Критикът иска да преодолее до-
край разделянето на „Бай Ганьо“ от фе-
йлетоните на Алеко и да докаже, че това са рожби
на единна личност и че те са в същност взаимно
преливащи се части от едно цяло. Наблюденията
над жанровите и стилистове особености
на феилетоните и съпоставката им с
„Бай Ганьо“ са убедителни и създават основа
за преодоляване на някои закостенели оценки,
наложени от десетилетия. Особеностите на
публицистиката, на феилетона в българската
литература задържат трайно интереса на
П. Тотеv и той се връща на тази тема няколко
пъти, изследвайки произведенията на някои
от най-добрите майстори на този жанр у
нас — Алеко Константинов, Георги Кирков,
Христо Смирненски. Критикът поставя въ-
проса за връзката „белетристика—феилетон“,
макар и да не разрабoтвa в широк теоретич-
ески план това интересно хрумване, което се
докосва до жизнени проблеми за жанровата
система на нашата литература.

След като проследява развитието на Вазов
от „Чичовци“ до „Под игото“, П. Тотеv стига
до плодотворни обобщения за характера на
битовото в някои от най-значителните бъл-
гарски повести. При съпоставката между
„Българи от старо време“ и „Чичовци“ той
заклучава, че „историята, както и филосо-
фията, се битовизира с възхитителна лекота и
непринуденост, че битът винаги е просто
стародавен бит, а и идеална химическа среда,
в която се разтварят, нивелират и обезлича-
ват високите понятия и гръмките личности,
за да се роди хуморът по най-естествения си
закон — отгоре надолу“ (с. 132). Анализът
на повестта „Герациите“ разкрива още веднъж
способността на Тотеv да намери свой зри-
телен ъгъл към вече банализираното от кри-
тически тълкувания произведение. В повестта
на Елин Пелин той изтъква на преден план
признаците на отчуждението, на разрушението
на личността и на човешките отношения.
Големият наш реалист е усетил болестите на
XX в. още в самото им зараждане у нас.
И това не звучи като пресиленa модернизация
на проблематиката, а като нов прочит на го-
лямо, с трайна сила художествено откoвление.

Освен интерес към жанровите граници и
преливания, една чисто литературна област,
Петко Тотеv проявява постоянна ли-
ния на търсене на идеологическия заряд в
творчеството на нашите пролетарски писа-
атели. Георги Кирков води борба срещу ли-
берализма и общоделството и проявява по-
литическа далновидност. Но това не е изо-
лирана проява в нашата публицистика. П. То-
теv показва приемствеността в развитието на
нашия феилетон — от Ботеv и Каравелов до
Смирненски. Преди да започне анализа на
„Приказка за стълбата“, авторът проследява
възловите етапи от идеиния и художествен
път на Смирненски и по този начин хвърля
допълнителна светлина върху разглежданото
произведение, включва го в един взаимо-
обусловен организъм. В статията си за Вап-

царов критикът фокусира вниманието върху
няколко съществени и актуални проблема —
отношението на интелегента към „черния
труд“, сложните връзки между интелегента и
работника по време на борбата между лич-
ността и класата, между личността и народа
и т. н. С разнoобразни средства, които вклю-
чават и участието на документален материал,
спомени на съвременници, се очертават ед-
рите контури на внушителна личност, в която
поезия и живот са неразривно свързани.

Стилът на Петко Тотеv в неговите най-
сполучливи статии и есета, като „Каравело-
вият анализ на старото време“, „Два етюда
за Петко Славейков“, „Кристализация на
бита в повестта „Чичовци“, „Фейлетонистът
Алеко“, „Елин Пелин и съдбата на любовта“,
„Огняроинтелегентът“, се движи някъде на
границата между научната терминологич-
ност и публицистичния размах. От това кни-
гата му става по-четивна, макар че на места
се стига до патетизъм, до дразнещи повторе-
ния, до употреба на думи от различни и не-
винаги съчетаеми стилови равнина.

Сборникът „Литературни статии“ пред-
ставя автор, насочен към ярки явления в класи-
ческата ни литература и към актуални про-
блеми на изкуството. Без да се изказва пряко
върху съвременни произведения и автори,
П. Тотеv се включва в съвременния литерату-
рен процес чрез новия анализ на някои вечни
творби. Критикът спира вниманието си върху
жанровите и стилисове особености на застра-
шени от умъртвяване жизнени достояния на
нашата литература. Той иска да се проти-
вопостави на школската изсушаваща инерция
и да прероди старите ни познайници от уче-
ническия чин, като ги върне на изкуството.
Но освен тази „просветителска“ задача не-
говата книга има и научна амбиция — да
навлезе в сложната жанрова система на бъл-
гарската проза. И в тази насока П. Тотеv би
могъл занапред да се разгърне значително.

Симона Георгиева

„ОКТОМВРИ И БЪЛГАРО-СЪВЕТСКИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ВРЪЗКИ ПРЕЗ ТРИДЕСЕТТЕ ГОДИНИ“ от ЛЮБОМИР ПАВЛОВ

Изд. БАН, 1973. 219 с.

Стара истина е, че където майстори са
зидали — за новациите е трудно. Ала въпреки
всичко за сериозния изследовател на литера-
турната история винаги ще се открие неиз-
следван терен. В това ни убеждава и литера-
турният дебют на Любомир Павлов. Него-
вото научно дирене се свързва с тема колкото
актуална, толкова и експлоатирана от теоре-

тико-критическата мисъл. Това е сравнително нова, но твърде невралгична област в науката, където са пробвали своите пера много наши, съветски и чуждестранни учени. Това обстоятелство само до известна степен улеснява, но в повечето случаи затруднява всеки, който е решил да направи самостоятелен научен принос, да внесе своя интерпретация или новопривлечен доказателствен материал. Опитът на Любомир Павлов има своята безспорна научна стойност, защото авторът открива своя тема — за положителния герой в съветската и в нашата пролетарска литература, — защитава я с по-нов научен материал, като достига до точни обобщения и изводи. Неговите „Въспителни думи“, както и „Вместо заключение“ носят повече или по-малко ординерен характер. Те по-скоро възвеждат в темата или окрупнено сумират резултатите от научните наблюдения. В заключителната глава Павлов ни средява с духовните пориви на световната естетическа мисъл, с цялостния, макар и противоречив литературен процес. Посочва ни поляризацията принос на съветската художествена мисъл за прогресивната консолидация на писателските сили.

От по-общ характер е и глава първа: „Нов етап на българо-руските литературни връзки“, където удрените линии на обобщение по-малко се докосват до аналитични или синтетични детайли в научното дирене. Фрагментарните истини се осланят на основополагащите теоретични принципи на марксистко-ленинската естетика. Затова авторът е по-лаконичен, неизчерпателен и декларативен в своите постановки.

Същността на труда се определя от централните две теми: „Образът на новия исторически герой — основна творческа задача на съветските писатели“ (глава втора) и „Понататъшно развитие на българската социалистическо-реалистическа литература“ (глава трета). Съдържанието на тези две глави е строго обособено. Както личи и по заглавията, в тях се третира разнороден и разномашабен материал, засягащ съдбата на двете братски литератури в един преломен исторически период. Колкото историческите рамки на това забележително десетилетие да се вземат под внимание, авторът твърде често загребва материал от 20-те години, а понякога включва в анализа си и явления от съвременния литературен процес.

Естетическите паралели, които се осъществяват, конкретната съпоставка на писатели, отделни творби или литературни факти и явления и особено идеологическите обобщения определят цената на авторовите наблюдения. Интересено е да се отбележи, че Павлов се чувства по-стабилен в конкретните си оценки и в изводите си, когато борави с материала от съветската литература. Това личи от точните характерологични штрихи при портретуването на художниците или на техния персонаж. С голяма увереност и точност

навлиза в художествения свят на „великите новатор“ — Максим Горки, на Фурманов, Серафимович, Фадеев, Шолохов, Маяковский, Гладков, Островски и др. Съвсем бегло е разглеждан само лирическият герой на Маяковский. . .

Любомир Павлов следи различните етапи в развитието и психологическото движение на историческия герой на епохата, на комуниста, на пролетарския революционер по време на „подготовката и участието му в пролетарската революция, борбата за защита и укрепване на съветската власт, началния период на мирното социалистическо строителство“ (с. 115).

Съветската литературна тематика е в органична връзка с проблематиката и на другите изкуства в СССР, които заслужават вниманието на всеки естетик. В тази насока, само за пример, интерес представлява международната анкета на „РЛФ“ за съветското кино (1930). В тази анкета се поканват да участват Леон Мусинак, Жерман Дюлак, Апри Пулай, Морис Парижанин, Пол Ваян-Кутюр, Апри Барбюс, Юбер Ревал, Дариус Миле, Абел Гано, Робер дьо Жарвил и др. от Франция; Йоханес Бехер, Лудвиг Рен, Алфред Кер, Егон Ервин Киш, Алберт Айнщайн и др. от Германия; Чарли Чаплин и Ъптон Синклер от Америка и т.н. (вж. РЛФ, бр. 17, 7 май 1930 с. 1 и 4).

Българският „поглед“ върху художественото своеобразие на съветската литература се фиксира и в зависимост от сложната социална и естетическа атмосфера у нас. А самият анализ на произведенията е пряко свързан и с адаптацията им от българския народ, респективно от прогресивната ни творческа интелигенция. Забелязваме се само частични познания на реакционния печат. Съветските художествени творби играят не само огромна положителна роля за бързото съзряване и интезивитет на родния литературен процес, но и пряко влияят за формирането на закалени борци против капитализма и фашизма. . . Освен това съветският художествен опит, съчетан с родните революционни традиции, съдейства за художественото самосъзнание на българския пролетариат, за бързото осъзнаване на нравственото величие и мисия на великото пролетарско дело, насочено за освобождението на човечеството от капитализма.

Анализът на литературния процес в съветската литература е в органично единство с разглеждания опит на нашите революционни писатели, които пресъздават борбите на българската работническа класа и нейния партийен авангард. В техните художествени изяви се пресътворява образът на българина-революционер, на комуниста-ленинец през 30-те години. Тук е редно да се отбележи, че оценките на Павлов върху българския материал са по-малко детайлирани, по-лабилни или по-слабо защитени; някъде непрещизно диференцирани, особено що се касае до спор-

ни автори като Г. Милев, А. Страшимиров, Хрелков и др. или до националното своеобразие на положителния герой в българската пролетарска лирика. Останали са извън полезренето на изследователя писателите от демократичната ни литература, както и автори от ранга на Разцветников, Каралийчев, Фурнаджиев и др.

Павлов не се отклонява от духовния стереотип на пролетарския ни писател от 30-те години, но това не го освобождава от задължението да проследи и „отклоненията“ от правилото; да вникне в естетическия климат на явления с кризисна кондензираност, за да се открий с по-голяма яркост силата на класовата муза, на социалната динамика и активистичен хуманизъм.

Авторът проследява развитието и борбата на антифашисткия печат за нова, социалистическа литература; в полемичен дух отбелязва конфронтацията между буржоазния печат и антифашистките вестници и списания, като се позовава на „Ново време“, „Работнически вестник“, „Работническо дело“, „Ехо“, „Наковалия“, „РЛФ“, „Фронт“, „Звезда“, „Поглед“, „Жупел“, „Щит“, „Литературен преглед“, „Нова литература“, „Мисъл“, „Кормило“, „Брод“, „Ведрина“, „Нова камбана“, „Литературен критик“ (редактираните от Вапшаров броеве) и мн. др. Навсякъде героят за свобода и щастие на народа се разглежда като главен герой на българската литература (Кирков, Полянов, Смирненски, Г. Милев, Кюлявков, Крум Велков и др.); изобщо в центъра на авторовите анализи е положителният герой в българската социалистическо-реалистическа литература от 30-те години (О. Василев, Г. Караславов, Хр. Радевски, М. Исаев, Н. Вапшаров и др.). С достатъчно убедителен материал се доказва, че литературните връзки през този период са сложен и двустранен процес. Проследява се как жанровото многообразие се съпровожда и с подчертана трансформация на някои литературни родове и т.н. В тази насока заслужава внимание фактът, че в Съветска Украйна излизат на български език в онова време „Колективист“ и детското списание „Бъди готов“, където се публикуват за първи път много творби на български писатели-емигранти. В книгата са засегнати подтеми, всяка една от които заслужава специално разглеждане и има самостоятелно значение. За съжаление в изложението на места натежава информацията за сметка на естетически анализ, макар в своите оценки често пъти авторът да се позовава на такива авторитетни учени и писатели като Г. Бакалов, Т. Павлов, П. Зарев, Д. Ф. Марков, С. Русакиев, И. М. Шептунов, В. Ив. Злиднєв, Н. Вапшаров, Г. Караславов, Хр. Радевски, О. Василев и мн. др.

Литературните портрети на Павлов за съветските и българските писатели не претендират за изчерпателност. Чрез тях той по-скоро доказва само някои аспекти на ли-

тературния процес, чрез които илюстрира своя теза или допълва някои страни от основната тема на книгата си. Докосва се до споровете за „положителния герой“, засема своя правилна позиция и категорично отхвърля т. нар. „теория за безконфликтността“...

Позитивен е стремежът на Павлов да дава навсякъде явна класово-партийна оценка на литературните явления. Той разглежда на пример развитието на съветската и българската литература като неразделна част от идеологическата борба на световния пролетариат. Отчита диалектиката между интернационалното и националното, конкретните постижения на новото идейно-художествено мислене, сочи трудностите при усвояването на антидогматичните мащаби на мислене и разглежда домогванията на двете литературни в контекста на световната социалистическа литература. Отредено е и съответно място за решенията на VII конгрес на Коминтерна. Павлов сочи значението на новите литературни „колумбовци“ и тяхното хуманистично дело за предстоящата съдба на цялото човечество. Верните му изводи дават възможност за плодотворни размисли, контролирани от точните граници на възкателната му мисъл. Точната им насока активизира за нови творчески обобщения, достатъчно ясно маркирани от изследователя... Най-ценното в неговите открития се корени в своеобразието на интернационалния му критерий, който му позволява да следи измененията в жанровите системи, да прегрупира венеца от имена от световната литература и да отчита нравственото, идейно-естетическото и емоционално въздействие на Октомври като „огромен катализатор“ за духовното консолидиране на разнородни автори като Барбюс, Рил, Франс, Шоу, Х. Ман, Ролан, Арагон, Нексъс, Бехер, Брехт, Неруда, Хикмет, Волкер, Илеш, Смирненски, Вапшаров, Драйзер и много други, които от различни краища, с различна творческа съдба и в рамките на капиталистическото общество дават своя принос за формирането и утвърждаването на световната социалистическа литература, за открояването на новия литературен герой — създателя на непознатия дотогава, но високохуманен социалистически строй... Тази особеност на новосъздадената литература, изграждана с творческите усилия на световни майстори на словото, послужва за явна отправна позиция при издирването на онези типологически сходства и своеобразие на братските ни литератури. Особено се подчертава техният хуманизъм, нравствена и естетическа извисеност, обществено-етичен патос, демократизъм и двустранен процес на взаимно обогатяване и въздействие. По този начин художественият образ, наситен с позитивен естетически заряд, се превръща в център на почти всички естетически проблеми. Този начин на прегрупиране и анализиране на материала е един безспорен успех за автора.

По-отблизо биха могли да се разгледат интернационалните прояви на българските писатели на международни форуми, където категорично и без всякакви резерви защитават позициите на съветската литература и на СССР. Всеки един от пролетарските ни писатели би могъл също като Ромен Ролан да заяви: „Ако СССР е заплашен от който и да било, аз ще бъда на страната на Съветския съюз“ (РЛФ, бр. 14, 14 март 1931, с. 3). В 30-те години не всички писатели, дори и когато са хуманисти, не са имали ясна представа за историческата мисия на интернационалното отечество. Само един пример: когато Международното бюро за революционна литература в Москва се обръща към всички световноизвестни писатели със запитването: „Как бихте се държали в случай на война срещу СССР?“ — писатели като Ерих Ремарк, Герхард Хауптман, Кнут Хамсун и др. изобщо не отговарят на това високоумно „запитване“; майстори на словото като Теодор Драйзер, Ромен Ролан, Стефан Цвайг, Курт Тухолски, Джон Голсуърти, Бернард Шоу, Ъптон Синклер, Жан Ришар Блок, Лайъм О'Флахърти и др. изразяват приятелски чувства към Съветския съюз, а пролетарско-революционните писатели Йоханес Бехер, Карл Грюнберг, Курт Клебер, Лудвиг Рен, Ф. С. Вайскопф, Турек, Бела Илеш, Мартин Андерсен-Нексо, Емил Гинкел, Лорбеер, Адам Шарер, Иван Олбрахт, Хатфилд и други открито заявяват, че са готови „да защитават СССР“ (вж. Л. Ортов/Любомир Огнянов — Ризор). Приятелите и враговете на СССР. Една международна анкета на литературния фронт. Уводна (I, бр. 26, 10 септ. 1930, с. 1).

Трябва определено да се подчертае, че авторът смело и точно фиксира своите оценки и обобщения за левосектантските уклони и вулгарния социологизъм в литературата ни. Вярно са характеризирани схващанията на ултралевичарската фракция, която обсебва в свои ръце партийното ръководство, без да успее да разоръжи изцяло всички партийни кадри на литературния фронт. От правилни позиции и с антидогматичен патос са осмислени оценките му за ленинизирването на литературата ни, за дейността на такива автори като Димитров, Бакалов, Тодор Павлов и др., които допринасят за разгромяването на левосектантската фракция, за сформирването на Съюза на трудово-борческите писатели, за научната оценка на творчеството на художници като Иван Вазов, Пенчо Славейков, П. К. Яворов, Елин Пелин, Йордан Йовков и др.

На писателското дело се гледа като на изключително интензивен труд, пряко свързан с идеологическата борба на съвременността. Затова се атакуват безпоощадно несъстоятелните възгледи за литературата на такива автори като Роже Гароди, Ернст Фишер, Жан Пол Сартр или на американския „съветолог“ Герман Ермолаев и много други,

които издигат „плашилото на догматизма и култовщината, за да може всеки несъгласен с тях да бъде обявен не само за защитник на догматизма и доктринерството, но и за привърженик на култовските методи на работа с хората, за привърженик на извращенията на ленинските естетически принципи в областта както на политиката, така и на естетиката“ (с. 199). Авторът брани правото на творческа индивидуалност, воюва за „простор на мисълта и въображението, на формата и съдържанието“ (Ленин) и е против всякакъв схематизъм и шаблон в литературата и естетиката. Този особеност на книгата му определя и нейното теоретическо и познавателно значение, подчертава широтата и животворната сила на марксистко-ленинската естетика.

Трудът на Любомир Павлов чувствително губи без обичайните резюмета на чужди езици. Подобни резюмета би следвало задължително да съпътствуват всяко научно изложение.

Христо Йорданов

„SAINTE-BEUVE ET LE XVIIIème SIECLE OU COMMENT LES REVOLUTIONS ARRIVENT“ от ROGER FAYOLLE

Armand Colin, Paris, 1973. 458 с.

Повод за настоящия поглед върху най-крупния представител на френската литературно-критическа мисъл през XIX в. ни дава един забележителен труд на Роже Файол, преподавател в „Екол Нормал Сүпериър“ — „Сент-Бюв и XVIII в., или как идват революциите“.

В една предврателна бележка, като благодари на всички, които са го подпомогнали в усилието му да изготви своята докторска теза, изградена върху дълги и търпеливи проучвания главно в библиотеката „Ловенжул“, съхраняваща ръкописите на знаменития критик, Роже Файол казва: „Като слаб философ и посредствен диалектик дължа много в моите изследвания на приятелската помощ на Луи Алтюсер, на работите му върху идеологията, на разговорите ни върху трудните и спешни задачи на една марксистка критика.“

Трябва да се признае от всеки, който би се заловил да прочете, по-скоро да проучи обемния труд на Роже Файол (458 големи страници), че последният е положил огромно усилие в своя подход на литературен историк към внушителното дело на Сент-Бюв. Сам Файол признава в първите още редове на своя „предговор“: „Първоначалната идея за този етиюд произтичае от една прекалена амбиция. Тя бе възникнала от въпроса за произхода на литературните ни мнения. Безпокоях се, прекалено в очите на някои от